

“Han grät för att det inte fanns några fler världar kvar att erövra”

av Lars Rydbeck

Anmeldelse af:

Arrianos: Alexander den store

Översättning från grekiskan,

med inledning och kommentarer av

Ingemar Lagerström

344 s.

Wahlström & Widstrands Klassikerserie

Ca 290:-

För en äldre generation har det stått ett särskilt skimmer kring Alexander den stores namn och person. 32 år och 8 månader gammal dog han i juni 323 f Kr i Babylon efter att under stora umbäranden ha fört sin här tillbaka från Indiens gränstrakter. Av sin far Filip hade han efter diverse stridigheter ärvt ett relativt begränsat rike, Makedonien och Grekland, men han efterlämnade ett världsrrike omfattande östra delen av Medelhavsområdet, inklusive Egypten, och Asien bort till Indus, ett välde som så småningom föll samman och delades upp mellan hans generaler.

Alexanders erövringar, hur de nu än skall värderas, var en förutsättning för spridandet av grekisk kultur i hela Asien. 400 år senare, i slutet av första århundradet e Kr, var grekiskan det gemensamma språket i resterna av Alexanderriket, en omständighet som inte bara underlättade utan kan sägas vara en förutsättning för kristendomens utbredning, eftersom grekisktalande missionärer med böcker och brev skrivna på grekiska hade en värld att verka i. Redan tidigare, från och med 200 f Kr, hade Alexanders insatser och förarbete undanröjt många av de hinder som annars skulle ha legat i vägen för romarrikets expansion. Den värld som vi känner i dag skulle med säkerhet aldrig ha kommit till stånd om inte Alexanders blodiga erövringar banat väg för Europas första enhetskultur, den hellenistiska kulturen.

Både ute i stora världen och här i Sverige växer för närvarande intresset för Alexander den store. Två regissörer, Baz Luhrmann och Oliver Stone, tävlar på bästa Alexandermanér om vem som först ska bli färdig med Den Stora Filmen om Alexander. I dag gör W & W en viktig kulturinsats genom att i sin klassikerserie ge ut Ingemar Lagerströms översättning från det grekiska grundspråket av Arrianos s.k. *Anabasis Alexandri*. När Arrianos valde denna titel var det i medveten imitation av Xenofons *Anabasis*, en 550 år tidigare berättelse (om grekers tågande i Mindre Asien) som för Arrianos framstod som ett verk värt att likna och efterhärma.

Arrianos skildring av Alexandertåget tillkom i mitten av 100-talet e Kr. Den är inte ett verk av en stor ande utan får snarare betraktas som en ren kompilation, men eftersom vi inte har kvar Arrianos källor får vi vara tacksamma för hans insats. Bara några generationer efter Arrianos lämnade de författare som ville skriva om Alexander den historiska verklighetens fasta mark och flyttade upp i sagans värld. Dessa romanliknande texter finns kvar och det är de som kommit att fascinera oss européer framför allt under den kristna medeltiden. De helt

ohistoriska eller om man så vill mytiska partierna i denna s.k. Alexander-roman framstår för oss idag som de intressantaste. Här reser Alexander bland annat till Den Eviga Nattens Land och hittar närapå Livets Vatten.

Detta nämner dock inte Lagerström i sin inledning. Vissa berättelser hos Arrianos själv har dock redan mytiska dimensioner men framställs av honom som historiska. Detta gäller t ex berättelsen om Den Gordiska Knuten. Här ger Arrianos två versioner om hur Alexander löste uppgiften att lösgöra oket från vagnens tistelstäng – med ett svärdshugg eller genom utdragande av en sprint – och tillägger (s 102): “Hur Alexander gick tillväga med denna knut kan jag inte säga med säkerhet”.

Översättaren Lagerström har inte haft en lätt uppgift med Arrianos fakta-späckade text. Han skriver också i inledningen själv om de problem han mött. Förnuftigt nog har han valt att översätta så ordagrant som möjligt. Resultatet blir en värdig, jämnt framflytande och begriplig text. Med igenkännandets glädje anar man den bakomliggande grekiska syntaxen och fraseologin.

Så här kan det låta när Arrianos beskriver Alexanders reaktioner inför vännen och älskaren Hefaistions död (s 294): “Att Alexander klippte av sitt hår på grund av den döde anser jag inte vara osannolikt, bland annat därför att han ville efterlikna Achilles, som han velat tävla med alltsedan barndomen.” I kommentaren hänvisar Lagerström till Iliadens 23:e bok, där Homeros beskriver Achilles sorg vid Patroklos död. Alexander, som alltid hade en bokrulle innehållande Iliaden till hands, sörjer nu lika häftigt sin älskare Hefaistions död: “Några berättar att han kastade sig över sin väns döda kropp och där låg kvar och jämrade sig större delen av dagen utan att vilja gå därifrån, ända tills han med våld fördes bort av kamratkrigarna.” (Ytterligare lättsmält information om Alexander - Hefaistion finns för övrigt att hämta på <<http://www.GayHeroes.com>>.)

Lagerströms översättning föregås av en pedagogisk inledning som ger *the general reader* all önskvärd information om Arrianos och den nödvändiga historiska bakgrunden till Alexanders framträdande i historien. Här får läsaren bland annat reda på hur man gick över floder, ställde upp hären till drabbning och hur det militära rankingsystemet fungerade.

I den korta litteraturlistan saknar jag särskilt en hänvisning till den engelske antikhistorikern Robin Lane Fox's välskrivna Alexanderbiografi. Det hade också varit bra med en påminnelse om Frans G. Bengtssons mästaressä Silver-sköldarna från år 1931. Det egendomliga med Frans G. Bengtssons essä är att han på några få rader får det att lyfta kring Alexanders levnadsöde. Det lyckades Arrianos inte riktigt med i sju omfattande böcker (drygt 250 sidor i den svenska översättningen), och han hade dock suttit vid Epiktetos fötter och stenograferat ner dennes föreläsningar.

Frans G. Bengtsson har uppenbarligen funderat över det grekiska ord som ofta används som beteckning för drivkraften i Alexanders liv, *pothos* (egentligen längtan, åtrå, saknad efter något). “*Pothos* bemäktigade sig Alexander /att göra det eller det/”, så står det i texterna om honom. Betecknande nog heter den engelska webbsajten kring Alexander the Great just <<http://www.Pothos.org>>.

Jag citerar från Frans G. Bengtsson: “Alexander voro de” / dvs livdrabanterna, Silver-sköldarna / “trogna, ty honom älskade de; och de förstodo att han var så mycket större än andra män att det var fåfängt att försöka förstå honom. Det var hans egenhet att draga runt världen och erövra dess riken; och sedan man väl

vant sig vid detta, var det ingenting att förundra sig över, särskilt när man betänkte att han var av gudomlig börd.” Ingenting hos Arrianos när någonsin en sådan höjd.

I engelskspråkig facklitteratur finner man ibland ett intressant uttalande om Alexander den store som i översättning lyder: “*Han grät för att det inte fanns några fler världar kvar att erövra*”. Citatet är till dags dato anonymt. Det står inte i en antik text och inte heller kommer det från John Miltons episka verk som vissa forskare trott. I all sin absurditet säger satsen något väsentligt om den vackre yngling som en gång styrde världens öden och kom att påverka den långt efter sin död.